

SVENSKA
FORNMINNESFÖRENINGENS
TIDSKRIFT.

TREDJE BANDET.

2:a häftet.

INNEHÅLL:

	Sid.
Svenska Fornminnesföreningens fjerde allmänna möte, i Göteborg den 14—17 Juni 1875 (forts. från föregående häfte)	91.
BRUSEWITZ, G., Förteckning å kyrkor och samlingar som lemnat bidrag till den i sammanhang med nämnda möte anordnade utställning af fornsaker	136.
CEDERSTRÖM, C., Öfversigt af förf:s vid mötet utställda fornsakssamling	139.
DJURKLOU, G., Strödda anteckningar om •Kinds härad i Vestergötland i äldre tider	160.
MONTELIUS, O., Sveriges arkeologiska litteratur åren 1875 och 1876 (för den för-kristna tiden)	187.

Öfversigt

af den vid Svenska Fornminnesföreningens årsmöte i Göteborg
år 1875 utställda

Cederströmska fornsakssamlingen.

Af C. CEDERSTRÖM.

Då jag af embetsgörömål är ovillkorligt förhindrad att personligt infinna mig vid Svenska Fornminnesföreningens årsmöte i Göteborg, utber jag mig att härmedelst få skriftligt lemna en öfversigt af och en redogörelse för min vid mötet utställda samling af fornsaker.

Denna samling innehåller 482 fornsaker från stenåldern, 6 från bronsåldern, 18 från jernåldern och 42 från oviss tid; härtill komma 3 föremål från medeltiden och 59 sniderier, nästan alla från 1600- och 1700-talet.

A. **Fornsaker från stenåldern: 482.**

a) **Af annan stenart än flinta: 232.**

1) *Slipstenar och brynen: 46.*

Häraf från Bohus län: 42, från Vette h:d 36 (Vette s:n 4, Hogdals 2, Näsing 1 och Skee 29).

» Tanums h:d 6 (Luurs s:n 3 och Tanums 3).

» Vermland: 3, » Gillberga h:d och Långseruds s:n 2.

» Grums h:d och Nors s:n 1.

» Norge, Smålenenes amt och Rocke s:n 1.

Ehuru jag här upptagit alla dessa slipstenar såsom stenåldersredskap, är jag dock benägen att tro, det flere bland dem föreskrifva sig från en senare tid. Då väl brynen äro kända från jernåldern, men, mig veterligen, några slipstenar från denna tid, lika litet som från bronsåldern, äro beskrifna, så har jag ej med afseende å ifrågavarande jordfunna fornsaker kunnat annorlunda förfara, än som skett, d. v. s. upptaga dem som stenåldersföremål.

Icke få bland dessa slipstenar hafva *skållik* form (Montelius »Sv. forns.», fig. 6), somliga bland dem äro nötta blott på öfraytan, andra både å den öfra och undra; dessa skålformiga slipstenar äro alla af sandsten.

Vid Lihult (om detta fyndrika ställe mera nedan) i Skee socken och Vette härad i Bohuslän äro 12 slipstenar af denna typ funna, dock ej alla hela; en närmare granskning af de utställda fragmenten visar, att hvart och ett bland dem tillhör en särskild slipsten.

Till samma skålformiga typ hör äfven ett fragment (n:o 2378) från Madar i Skee socken; å dess öfra nästan plana yta finnes en föga djup, men 1,8 cm. bred, nötningsränna.

Af den rörbensformiga typen (= Mont. »Sv. forns.», fig. 5) finnas flere exemplar, dock ej något så vackert som den åberopade figuren. Till samma typ närma sig flere mer eller mindre cylindriska slipstenar med förtjockade eller liksom utsväljande ändstycken, deribland en slipsten (n:o 2540) från Mellgården i Näsinga socken, 40 cm. lång, i genomskärning nära kvadratisk, med 3 cm. sida.

Vidare må nämnas flere långsträckta, i genomskärning kvadratiske eller rektangulära, slipstenar af olika, dels hårdare dels lösare stenarter; några bland dessa slipstenar visa en djup och smal nötningsfåra.

Tvänne större långsträckta slipstenar af quartz torde ock förtjena anmärkas, den ena (n:o 2159, fragm.) från Håfve i Skee socken, sexsidig, med 4 sidor nötta, den andra (n:o 2631) från Torp i Rocke socken och Smålenenes amt i Norge, åttasidig, med sex sidor nötta, 26,7 cm. i längd och 13,5 cm. i bredd.

Dessutom förefinnas flere slipstenar af oregelbundet fyrkantig form.

Slutligen 3 »nålbrynen» af skiffer eller skifferlik sten (= Mont. »Sv. forns.», fig. 4). Jag har mig väl bekant, att dessa redskap af fornkunskapens målsmän inom vårt land antagits vara nålbrynen; utan att vilja bestrida riktigheten häraf, vågar jag dock mot denna uppfattning göra en invändning. De ifrågavarande redskapen hafva i ena ändan ett tvärtigenom densamma gående, från två sidor borrhadt, hål och lodrätt mot denna kanal är ett tredje hål uppifrån (i redskapets längdriktning) borrhadt. Den andra ändan är mycket tunn och afslipad till ett slags egg. Så hafva åtminstone de nålbrynen, dem jag varit i tillfälle att se, varit beskaffade.

Hvartill den konstiga inrättningen med ett dylikt hål i tjockändan, hvartill en tillslipad egg i andra ändan, derest redskapet varit ett bryne? I sådant fall hade, för att göra det portatift, blott behöfts att borra ett hål genom redskapets ena ända. Att tunnslipa den andra ändan och dymedelst bilda en egg derpå, hade varit alldeles onödigt. Af dessa anmärkta omständigheter synes mig vara sannolikt, att redskapet icke varit ett bryne eller åtminstone icke varit användt endast såsom sådant, utan äfven haft annat ändamål.

Hvarje redskap, som är försedt med egg, synes hafva haft till uppgift att tränga in i något ämne eller att tränga igenom något ämne, hvilket sistnämnda torde vara sannolikast med afseende på det ifrågavarande lilla verktyget, hvilket i sådant fall torde varit begagnadt såsom något slags »trädnål», att genom trädning framföra tråden, möjligen till nätbindning eller dylikt.

2) *Knacksten*: 1,

från Lifveröd i Skee socken, platt, oval, med icke färska spår af slag i ena ändan. Jag skulle mycket hafva tvekat att framlägga denna sten såsom fornsak, om ej en alldeles dylik finnes, under benämning knacksten, utstald i Statens hist. museum.

3) *Tväryxor af sten utan skafthål*: 92.

Från Bohuslän: 91, från Vette h:d 74 (Vette s:n 3, Hogdals 2, Näsinge 1 och Skee 68).

» Tanums h:d 17 (Luurs s:n 6, Tanums 11).

» Norge, Smälenenes amt och Råde s:n 1.

Hvad först rubriken beträffar, så torde densamma rättfärdigas af verktygens planconvexa egg, hvilken omöjliggör antagandet deraf, att dessa redskap varit begagnade som rättyxor. Huruvida de varit skaftade eller oskaftade, och i förra fallet, om de varit skaftade som yxor eller som mejslar, torde vara något tvifvel underkastadt.

Holmberg (»Nordbon under hednatiden», sid. 17) kallar dem (eller egentligen en viss grupp af dem — typen b, se nedan) »viggas» och yttrar att »de påtagligen icke varit ämnade att insättas i skaft — — — utan att hållas i handen».

Worsaae (»Årböger» 1872, sid. 332) benämner dem »Kiler». Montelius (»Bohuslänska fornsaker») kallar dem »yxor», och stödjande mig på hans auktoritet bibehåller jag denna benämning; men äro de yxor, så äro de ock tydligtvis tväryxor.

Bland dessa tväryxor framstå otvunget trenne typer:

a) den kullrigt tvåsidiga, af hvilka äro utställda	62.
b) den trinda	26.
c) den kullrigt firsidiga	4.

Typen a. eller den kullrigt tvåsidiga tväryxan är ett groft tillhugget, alls icke slipadt, eller blott mot eggen slipadt redskap, ofta af temligen lös stenart. Denna typ liknar icke obetydligt fig. 11 i Montelius »Sv. forns.» (hvilken dock föreställer en flintyxa); den återfinnes afbildad fig. 13 i »Årböger» 1871, sid. 332, jemte typen b. afbildad dersammastädes fig. 12, bland redskap funna i kökkenmöddingen vid Sölager.

Worsaae yttrar om dessa verktyg (anf. st. sid. 331 och 334): »Hverken de særegne Affaldsdynger eller de for dem og for Rensdyrshulene betegnende — — — småe og raa Steenredskaber vides dog hidintil at være fundne i Norge eller Sverige nord for Skåne og Halland».

Det synes således vara troligt, att de nämnda typerna a. och b., eller den kullrigt tvåsidiga och den trinda tväryxan, tillhöra de för vårt land äldsta former och stenredskap.

Bland de till typen a. hörande utställda yxorna finnas några, som mycket närma sig till nästföljande typ.

Typen b., eller den trinda tväryxan (= fig. 14 i Montelius »Sv. forns.» och fig. 77 i hans »Bohusl. fornsaker» samt fig. 12 i »Årböger» 1871, sid. 332), är vida finare och bättre arbetad än föregående typ och vanligen förfärdigad af hårdare stenart.

Att döma efter arbetets beskaffenhet, borde denna typ anses vara yngre än den föregående, men då båda blifvit funna tillsammans i kökkenmöddingar, enligt nyss anfördt citat, lär man väl ej kunna annat än anse dem vara liktidiga.

Några af de trinda tväryxorna äro af skifferlik sten. De äro samtliga mot eggen väl slipade.

Om typen c., eller den kullrigt fyrsidiga tväryxan, är föga annat att säga, än att två dithörande yxor synas stå typen a. temligen nära, medan de två andra derifrån betydligt afvika; den ena af dessa sistnämnda är af skiffer. De äro mot eggen slipade.

Bland 62 kullrigt tvåsidiga yxor äro 48 funna vid Lihult i Skee socken och 4 vid Sörgård i Tanums socken; bland 26 trinda tväryxor äro 7 från Lihult och 5 från Sörgård; af 4 kullrigt fyrsidiga yxor äro 1 från Lihult och 1 från Sörgård.

Af de i Skee socken funna 68 tväryxor af sten utan skaft-hål äro således 56 från Lihult, och af 11 sådana yxor funna i Tanums socken, samtliga 11 från Sörgård.

4) *Breda hälmejslar af sten*: 5,

näml. från Bohuslän: 4, från Vette h:d och Skee s:n 3.

» Tanums h:d och Tanums s:n 1.

» Vermland: 1, » Nordmarks h:d 1.

Samtliga äro af skiffer eller skifferlik sten. Tre bland dessa hälmejslar hafva tydliga smalsidor, äro således fyrsidiga; en är kullrigt tvåsidig; en (n:o 732), från Rogstad i Skee socken, är plattadt tvåsidig, liknar till formen ett hyfveljern, svagt håleggad. De äro helt eller delvis slipade.

5) *Smal rätmejsel*: 1,

grof, af sandsten, slipad mot eggen, från Lihult i Skee s:n.

6) *Rättyxor utan skafthål och rätmejslar af sten*: 22,

näml. från Bohuslän: 19, från Vette h:d 12 (Vette s:n 1, Hogdals 1, Lommelanda 1, Näsinge 1, Skee 6, Strömstad 1 och Tjernö 1).

» Tanums h:d 4 (Luurs s:n 3 och Tanums 1).

- från Bullarens h:d och Nafverstads s:n 1.
 » Lane h:d och Herrestads s:n 2.
 från Vermland: 3, » Nordmarks h:d och Carlanda s:n 1.
 » Gillberga h:d och Långseruds s:n 1.
 » Grums h:d och Nors s:n 1.

Bland dessa redskap särskiljas följande tre grupper:

a) yxa försedd med rädda för skaftets vidfästade (= Montellii »Sv. forns.», fig. 36): 1 från Vähle i Luurs s:n (n:o 2386);

b) yxor, kullrigt fyrsidiga med otydliga eller knapt tydliga smalsidor: till denna grupp höra 11 yxor från Bohuslän och 1 från Vermland (n:o 2827, från Carlanda s:n);

c) yxor och mejslar, fyrsidiga med tydliga smalsidor: hit höra 7 från Bohuslän och 2 från Vermland.

Alla äro mer eller mindre slipade (med undantag af ett fragment, der blott bakstycket af yxan finnes kvar, och således intet kan afgöras om eggens slipning).

Den största, till gruppen b. hörande yxan (n:o 2025) är från Sundby i Nälinge socken och håller 20 cm. i längd, 4,5 cm. i bredd och 6,7 cm. i höjd.

Vid Libult, hvars fyndrikedom på tväryxor af sten nyss blifvit anmärkt, är ej någon enda af dessa rätyxor och breda rätmejslar funnen; vid Sörgård blott en.

7) *Rätyxor af sten med skafthål*: 55,

- näml. från Bohuslän: 46, från Bohuslän utan närmare best. 2.
 » Vette h:d 26 (Vette s:n 3, Nälinge 2 och Skee 21).
 » Tanums h:d 12 (Luurs s:n 9 och Tanums 3).
 » Bullarens h:d och Nafverstads s:n 5.
 » Tunge h:d och Fors s:n 1.
 från Vestergötland: 1, » Vestra Hisings h:d och Säfve s:n 1.
 » Vermland: 7, » Nordmarks h:d och Holmedals s:n 1.
 » Gillberga h:d och Långseruds s:n 4.

från Näs h:d 2 (Ny s:n *) 1 och Eskilsätters 1).

från Norge, Smålenenes amt och Ödemarks s:n 1.

Påbörjad borrhål finnas å yxan (n:o 751) från Skogar i Skee socken, der hålet borrhåts utan tappbildning; vidare å den i gamla skafthålet afsprängda yxan (n:o 2357) från Treje i Skee socken, der tapp befinnes i sin begynnelse. Å de i gamla skafthålet afsprängda yxorna (n:o 2029) från Örje i Ödemarks socken i Norge, (n:o 2692) från Amunderöd i Nafverstads socken samt (n:o 2490) från Hult i Skee socken finnes nytt skafthål färdigborradt. Flere yxor, t. ex. n:o 2712 från Bohuslän och n:o 2764 från Fors socken, hafva minsta höjden vid det långt bakåt belägna skafthålet och största höjden vid eggen, hvarigenom yxan erhåller ett visst uttryck af spänstighet i formen.

Yxan n:o 2361 från Nafverstads socken har så till vida en ovanlig form, att den från trakten af det nära midten af yxan belägna borrhålet afsmalnar både framåt mot eggen och bakåt-

Af de i södra delen af Sverige så vanliga (jfr Wittlock, »Värend») ryggade yxorna finnas endast få: en (n:o 2806) från Solberg i Skee är tydligt ryggad; yxorna n:o 2083 från Gubberöd i Luurs s:n, n:o 2098 från Tågerud i Luurs s:n, n:o 2126 från Vette härad och n:o 2641 från Hogen i Skee s:n samt n:o 2396 från Ek i Luurs s:n äro blott svagt ryggade.

Främre delen af en i skafthålet afslagen yxa (n:o 2579) af trapp från Mellgården i Näsinge socken har en smal och djup längdfåra i midten af både öfre och undre ytan (jmf. Montelius, »Bohusl. forns.», fig. 70).

Alla rättyxorna med skafthål hafva det sistnämnda cylindriskt.

8) *Tvåryxor af sten med skafthål: 3,*

näml. från Bohuslän, Vette h:d och Skee s:n 2.

» Norge, Smålenenes amt och Råde s:n 1.

*) Yxan från Ny s:n i Vermland är funnen i en mosse vid Uggleberg jemte omkring 12 andra fornsaker af sten, bland hvilka funnos stora slipstenar, stenyxor med skafthål, flintdolkar m. m.; dessa lemnades till Carlstads läroverks museum, der de nu befinnas bland icke signerade fornsaker från stenåldern.

En af dessa yxor, n:o 2021 från Håfve i Skee s:n, är något skadad i eggen, har cylindriskt skafthål och tydliga smalsidor; håller i längd 12 cm., i bredd 6 cm. och i höjd 2,7 cm.

De båda andra, n:o 2512, från Rämne i Skee s:n och n:o 2920 från Börje i Råde s:n i Norge, hafva timglasformigt skafthål och ej några tydliga smalsidor. Den förra är af sandsten och håller blott 6,5 cm. i längd, 3 cm. i bredd och 2 cm. i höjd; den senare af tung, mörk sten är 13,5 cm. lång, 7,5 cm. bred och 4,5 cm. hög.

9) *Urslagen skafthålstapp: 1.*

Den enda i min ego befintliga urslagna skafthålstappen är 2,1 cm. hög, med en diameter af 1,8 cm. vid basen och 1,1 cm. vid spetsen. Den är funnen i jorden i Skee socken. Jag misströstar ej om möjligheten att framdeles få mera utförlig kännedom om fyndorten och om de närmare omständigheterna vid fyndet.

Då (jfr H. Hildebrand i »Vitt., Hist. och Antiquitets-Akademiens Månadsblad» 1875 Februari och April) hittills i Sverige blott blifvit funne och antecknade 9 urslagna skafthålstappar, näml. 6 från Varend i doktor Wittlocks samling, 1 i Smålands museum, 1 från Vestergötland i Statens historiska museum och 1 funnen på Björkö af doktor Stolpe, så är det mig ett stort nöje att få härmedelst anmäla tillvaron af en tionde sådan och denna från Bohuslän.

10) *Spjutspetsar af sten: 2,*

näml. från Bohuslän, Tanums h:d, Tanums s:n, Sörgård 1.

» Vermland, Grums h:d, Nors s:n, Höglunda 1.

Spjutspetsen från Sörgård (n:o 2960) är ett af tvänne stycken bestående fragment af ett firsidigt, med 2 trubbiga och 2 spetsiga vinklar försedt, slipadt, redskap, som synes haft form af en dolkklinga. Den hittades jemte en mängd flintspån.

Spjutspetsen från Höglunda (n:o 2398) är af skiffer, väl slipad och alldeles lik fig. 52 i Montelii »Sv. Forn.» Dessa spjutspetsar af skiffer äro, som bekant, ej ovanliga i Norrland, men sällsynta i rikets mellersta provinser.

11) *Pilspetsar af sten*: 2.

Båda från Bohuslän och af hjertlik form, den ena (n:o 2822) från Vällén i Skee s:n, mycket platt; den andra (n:o 2915) från Amdal i Luurs s:n, tjockare, torde möjligen varit en prydnad.

Det är endast med en viss reservation, som jag framlagt dessa båda föremål bland fornsaker från stenåldern.

12) *Äggformiga stenar*: 2.

Båda från Bohuslän och Vette h:d (Skee s:n 1 och Tjernö 1).

Den ena af dessa stenar, näml. n:o 2800 från Lihult i Skee s:n, är försedd med en långsgående ränna; längddiametern är 11 cm., tvärdiametern 7 cm.

Den andra, n:o 2945 från Öddö i Tjernö s:n, är spetsigt äggformig, utan ränna; dess längddiameter är 12 cm. och tvärdiametern 6,5 cm.

Den sistnämnda stenen och en äfvenledes i min samling befintlig bred rätmejsel af sten äro de enda fornsaker från stenåldern, hvilka mig veterligt, blifvit funna i Tjernö socken i Bohuslän.

Af det ofvanstående synes, att af 232 fornsaker från stenåldern af annan stenart än flinta, hvilka i min samling förvaras, äro:

Från Bohuslän: 212 (Bohuslän utan närmare best. 2, Vette h:d 159, Tanums 42, Bullarens 6, Tånge 1 och Lane 2).

» Vestergötland och Vestra Hisings h:d: 1.

» Vermland: 15 (Nordmarks h:d 3, Gillberga 7, Näs 2 och Grums 3).

» Norge och Smålenenes amt: 4.

b) **Af flinta**: 250.

13) *Flintspån*: 83.

Alla från Bohuslän, från Vette h:d 45 (Vette s:n 7, Hogdals 1, Näsinge 1 och Skee 36).

» Tanums h:d 38 (Luurs s:n 2 och Tanums 36).

Under den gemensamma benämningen flintspån hafva här upptagits såväl egentliga flintspån, som äfven några få flintskärfvor och bearbetade flintstycken. De flesta hafva blifvit funna tillsammans med andra fornsaker af sten eller flinta. Från Sörgård äro 35, bland hvilka 33 hittades, jemte ett fragment af en spjutspets af sten, liggande tillsammans på samma plats, der tillförene ett spån blifvit hittadt och der sedermera ytterligare ett dylikt hittades.

Flere bland flintspånen (t. ex. n:o 1907 från Dyne i Hogdals s:n, n:o 1908 från Vette h:d, n:o 2094 från Luurshogen i Luurs s:n) synas tydligt varit ämnade till pilspetsar.

Några hafva ett par små inskärningar vid basen, i ögonskenligt ändamål att lätta det spetsiga spånets fastbindande vid ett skaft.

Ett spån (n:o 2319) är funnet vid torftägt i Dansaremissen vid Massleberg i Skee s:n, jemte 4 groft slagna flintredskap.

14) *Groft slagna flintredskap: 7,*

alla från Bohuslän, Vette h:d och Skee s:n.

Dessa groft slagna redskap eller åtminstone flere bland dem, förete ett omiskänligt slägttycke med redskap från den äldre stenåldern.

N:o 2314 från Ursmyrarne (afb. Mont. »Sv. forntid», text, fig. 8 och »Bohusl. forns.» fig. 76), n:o 2315 från Dansaremissen vid Massleberg samt n:o 2679 från Kjellviken visa en märklig öfverensstämmelse med typer från Hill Head i Hampshire och från grottan vid le Moustier i Dordogne.

N:is 2316—18 från Dansaremissen närma sig något till de halfmånformiga redskapen, då deremot n:o 2669 från Kjellviken (afbildad Mont. »Bohusl. forns.» fig. 73) har en egen, utarbetad form.

15) *Skedformiga flintskrapor: 12.*

Alla från Bohuslän, från Vette h:d 10 (Vette s:n 3 och Skee 7).

» Tanums h:d och s:n 2.

Det största af dessa verktyg, n:o 1910 från Vette, är 9,5 cm. långt, 3,5 cm. bredt; det minsta, n:o 2014 från Dortorp i Skee s:n, 2,7 cm. långt och 1,4 cm. bredt.

Ett par af dessa redskap närma sig halfmånformen och skulle af denna anledning möjligen kunna hänföras till s. k. halfmånformiga flintredskap (= sågar), men den omständigheten, att deras ena yta är alldeles slät (ehuru oslipad), d. v. s. med ett slag lossad från flintkärnan, utgör ett tillräckligt bevis därför, att de tillhöra de »skedformiga skraporna» och icke de s. k. »halfmånformiga redskapen», hvilka alltid äro medelst många slag bearbetade på båda sidor.

16) *Flintsågar eller s. k. halfmånformiga redskap.* 43,

näml. från Bohuslän: 42, från Vette h:d 30 (Vette s:n 1, Näsinge 3 och Skee 26).

» Tanums h:d 9 (Luurs s:n 2 och Tanums 7).

» Bullarens h:d och Nafverstads s:n 1.

» Tunge h:d och Fors s:n 2.

» Vermland och Nordmarks h:d 1.

17) *Rätyxor och breda rätmejslar af flinta.* 33,

näml. från Bohuslän: 31, från Vette h:d 22 (Näsinge s:n 1, Skee 20 och Strömstad 1).

» Tanums h:d 9 (Luurs s:n 6 och Tanums 3).

» Vermland och Nordmarks h:d 1.

» Vestergötland, Kollands h:d och Slädene s:n 1.

Den erkända svårigheten, att i hvarje fall särskilja rätyxor och breda rätmejslar, torde få gälla såsom tillfyllestgörande förklaring deröfver, att jag under gemensam rubrik sammanfört dessa båda slag af verktyg af flinta, liksom jag här ofvan på samma sätt förfarit vid ordnandet af dylika verktyg af annan stenart.

Tvänne typer kunna urskiljas:

a) höga, men tunna yxor med otydliga eller knappast tydliga smalsidor — bilar.

b) firsidiga yxor och mejslar.

Till första gruppen höra n:o 2851 från St. Ytten i Näsinge s:n, n:o 2810 från Östra Högstad, n:o 2137 från Långskog, n:o

763 från Häfve, n:o 1900 från Ånneröd, allt i Skee s:n, samt n:o 2374 äfven från Skee s:n, vidare en bila från Slädene i Slädene s:n och Kollands h:d af Vestergötland. Den lilla yxan n:o 2374 öfverensstämmer dock ej med de öfriga, ty dess profil är nära triangelformig, då deremot hos de öfriga i samma grupp den är rektangulär. Denna yxa är blott mot eggen slipad, under det att de andra äro helslipade.

Bland de till gruppen b. hörande mejslarne äro alla till största delen slipade, undantagande n:o 2656 från Onneröd i Luurs s:n och n:o 2379 från Luurs s:n, hvilka äro alldeles oslipade. Såväl nyssnämnda n:o 2656 som tre andra (n:is 2214 från Österöd, 2158 från Härsked och 1879 från Buar, allt i Skee s:n) äro i kanterna utpringlade.

18) *Breda hålmjlsar af flinta.* 8,

näml. från Bohuslän och Vette h:d 6 (Vette s:n 1 och Skee 5).

» Vermland, Grums h:d och Nors s:n 1.

» Skåne: 1 (trakten af Kristianstad).

En af de bohuslänska mejslarne är blott tillslagen, svagt håleddad, alldeles oslipad, en annan blott mot eggen slipad, de öfriga helslipade.

19) *Smal rätmejsel af flinta.* 1,

från Norge och Smålenenes amt, alldeles oslipad.

20) *Smal hålmjlsel af flinta.* 1,

fragment, från St. Ytten i Näsing socken, Vette h:d, Bohuslän.

21) *Spjutspetsar af flinta.* 28,

näml. från Bohuslän: 26, från Vette h:d 19 (Lommelanda s:n 1, Näsing 3 och Skee 15).

» Tanums h:d 6 (Luurs s:n 2 och Tanums 4).

» Bullarens h:d och Nafverstads s:n 1.

» Vermland, Gillberga h:d och Långseruds s:n 2.

22) *Pilspetsar af flinta.* 9.

Alla från Bohuslän, från Vette h:d och Skee s:n 5.

- » Bullarens h:d och Nafverstads s:n 1.
- » Tanums h:d 3 (Luurs s:n 1 och Tanums 2).

Bland dessa pilspetsar framstå tre former:

- a) den hjertlika, platta formen, hvartill höra 4 ex. Det största ex., n:o 2247 från St. Oppen i Tanums s:n, har en längd af 7 cm. från basens konkavitet till spetsen, dess sida från hullingen till spetsen är 8,5 cm., största bredden är 4,7 cm. Den minsta pilspetsen, n:o 2839 från Lihult, håller i längd 2,2 cm. från basens konkavitet till spetsen, från hullingen till spetsen 2,6 cm., i bredd 1,9 cm.
- b) den i genomskärning trekantiga formen; häraf 2 exemplar.
- c) en mellanform mellan nyssnämnde a. och b.; häraf 3 exemplar.

23) *Dolkar af flinta.* 25,

näml. från Bohuslän: 21, från Vette h:d 10 (Nälinge s:n 1 och Skee 9).

- » Tanums h:d och s:n 4.
- » Bullarens h:d och Nafverstads s:n 4.
- » Tunge h:d och Fors s:n 1.
- » Lane h:d 1.
- » Stångenäs h:d och Bro s:n 1.
- » Vermland och Nordmarks h:d 2.
- » Vestergötland och V. Hisings h:d 2 (Säfve s:n 1 och Thorslunda 1).

Dessa dolkar hafva dels fyrkantigt, utpringladt skaft (14 ex.), dels trekantigt sådant (4 ex.), dels tvåsidig, mer eller mindre platt tånge (7 ex.)

Den största dolken, n:o 1892 från Mellgården i Nälinge s:n, är 25,3 cm. lång, 5,4 cm. bred och har platt skafttånge. En af de med fyrkantigt skaft försedda dolkarne, n:o 2709 från St. Gällen i Tanums s:n, har blifvit afbruten och medelst slipning af stumpen förvandlad till smal rätmejsel.

Af ofvanstående redogörelse framgår, att af de i min samling befintlige 250 fornsaker af flinta från stenåldern äro:

- från Bohuslän: 238 (Vette h:d 155, Tanums 71, Bullarens 7, Tunge 3, Stångenäs 1 och Lane 1).
 » Vermland: 7 (Nordmarks h:d 4, Gillberga 2 och Grums 1).
 » Vestergötland: 3, (Kållands h:d 1 och V. Hisings 2).
 » Skåne: 1.
 » Norge och Smålenenes amt: 1.

Innan jag öfvergår till redogörelsen för bronsåldersföremålen, vill jag med några ord ytterligare omnämna två fyndorter för stenåldersredskap, näml. Lihult i Skee s:n och Sörgård i Tanums s:n.

Vid Lihult äro i jorden funna och till min samling inkomna: 12 slipstenar, 56 tväryxor af sten utan skafthål, 1 smal rätmejsel af sten, 1 hålmejsel af skiffer, 1 rätyxa med skafthål, 1 äggformig sten, vidare 3 flintspån och 1 hjertformig pilspets af flinta; således tillsammans 72 fornsaker af sten och 4 af flinta.

Vid Sörgård äro funna och till min samling inkomna: 2 slipstenar, 10 tväryxor af sten utan skafthål, 1 bred rätmejsel af sten, 1 spjutspets af sten, 3 rätyxor med skafthål (fragm.), vidare 35 flintspån, 1 skedformig flintskrapa, 1 bred rätmejsel af flinta, 1 pilspets af flinta, 1 flintdolk; således 17 fornsaker af sten och 39 af flinta.

B. Fornsaker från bronsåldern. 6.

Alla från Bohuslän och Vette h:d (Vette s:n 3 och Skee 3).

Bland dessa fornsaker äro två af sten, 1 af hartz och 3 af brons.

N:o 2118. Stenyxa från Skogelid i Skee s:n, med triangelformigt skafthål, liknar fig. 104 i Wors. »Nord. Olds.» men de upphöjda linierna ej så tydliga som å figuren och den nedåt svängda eggen ej böjd bakåt. Längd 15,2 cm., bredd knappt 3 cm., höjd vid midten 4 cm., vid eggen 5,7 cm.

På grund af Worsaaes auktoritet (anf. st.) upptages denna yxa bland föremål från bronsåldern.

N:o 753. Stenyx med cylindriskt skafthål, från Vette härad, närmast liknande fig. 96 i Mont. »Sv. forns.», uppföres i stöd häraf bland bronsålderns redskap.

N:o 738. Stycken af ett bronssvärd, från Vette härad.

Den person, af hvilken jag inköpt dessa fragment, hade i förhoppning att höja deras pris (afsigten var att utbjuda dem till någon badgäst i Strömstad) på det öfre styckets nedre del slipat spets och på nedre styckets öfre ända filat upp en tillstymmelse till tånge (nu bortbruten) samt försedt besagde nedre stycke med ett skaft, bildadt af midtstycket af en gammal mesingsljusstake, hvarpå han fäst en knapp till en Kongl. Bohusläns regementes officersvärja; — så var dolken färdig, hvilken af mig inköptes, hvarvid sanningen måste komma i dagen. Det öfre stycket, som sagdt, redan försedt med ny spets (och troligen äfven med tånge, ty den nu derpå befintliga synes vara af färskt datum), tillrättaskaffades och inköptes. Att båda stumparne af klingan före utbudandet till salu blifvit omsorgsfullt rengjorda från erg, faller af sig sjelft.

N:o 784. Hartzkaka med litet hål i midten, från Hjelmstad i Skee socken, lik fig. 194 i Mont. »Sv. forns.». Kakans diameter 17,2 cm. Funnen jemte bitar af flere lerurnor, inneslutande brända ben och kol, i en sandbäcke, som äfven innehåller kullersten.

N:o 1918. Hålcelt af brons, från Vette härad, med afbruten ögla; liknar fig. 145 i Mont. »Sv. Forn.».

N:o 2873. Bronsbitar, från Hee i Skee socken, funna tillsammans i en liten, raserad grafhög. Huruvida dessa fragment tillhöra bronsåldern, lemnas derhän; måhända kunna de med mera skäl hänföras till jernåldern.

C. Fornsaker från jernåldern. 18,

näml. från Bohuslän: 13, från Vette h:d 11 (Vette s:n 1, Hogdals 1, Näsinge 1 och Skee 8).
 » Tanums h:d och Tanums s:n 1.
 » Stångenäs h:d och Brastads s:n 1.
 » Vermland: 3, » Nordmarks h:d 1.
 » Grums h:d och Nors s:n 1.

från Gillberga h:d och Långseruds s:n 1.
från Gotland: 1 (Visby).

» Norge och Smålenenes amt: 1.

a) *Från äldre jernaldern.* 5.

N:o 2363. Eneggadt svärd i 3 bitar, med facetterad klinga. Funnet jemte 2 tänder af får (?) i en raserad grafhög vid Knäm i Tanums s:n.

N:o 2132. Ovalt bryne af hård stenart, planokonvext, med kant-ränna och en nötningsfåra i konvexa ytan. Längd 11,5 cm., bredd 3,7 cm., höjd 3 cm. Funnet i jorden vid Hogen i Hogdals s:n.

N:o 2053. Ovalt bryne, konvexokonkavt, med kanträna och med nötningsfåra å konvexa ytan; af quartz.

N:o 2848. Ovalt bryne, konvexokonkavt, med kanträna; af slaget. Funnet i Nordmarks härad i Vermland.

N:o 2397. Spjutspets af jern med långa hullingar, funnen i en mosse vid Trossnäs i Nors s:n och Grums h:d, Vermland.

I samma mosse hittades för åtskilliga år sedan 3 dylika spjutspetsar, som af hittaren medtogos till hemmet, men påföljande natt uppstod ett så fasligt spökeri i huset, att mannen faun sig föranlåten att nästa morgon före soluppgången (hvilket är ett viktigt vilkor) återbära fyndet till fyndstället och derstädes nedgräfvadetsamma, görande dervid ett heligt löfte, att aldrig mera befatta sig med så farliga saker. Mannen har så troget hållit sitt löfte, att han aldrig kunnat förmås att yppa, hvar sakerna ligga, utan städse uppgifvit sig hafva bortglömt platsens läge.

Den ifrågarande spjutspetsen liknar något fig. 1 å pl. 3 i Wedels »Äldre Jernalderens Begravelser» (Årb. 1872). Wedel anser dessa med hullingar försedda spjutspetsar hafva tillhört kastspjut. Vid anblicken af de respektabla hullingarna förefaller dock otroligt, att någon menniskoarm skulle hafva förmått att så djupt indrifva spjutet, — eller ljustret, — att hullingarna fått fäste. (Redskapet kan måhända hafva varit en s. k. hökrok från långt senare tid.)

b) *Från yngre järnåldern.* 13.

- N:is 2005, 1906 och 2092. Brynen af mörk skiffer, platta, genom-borrade i ena ändan; det förstnämnda nära triangelformigt, de båda andra rektangulära = fig. 489 i Montelii »Svenska fornsaker».
- N:o 2052. Mosaikperla, funnen i Visby ruiner på Gotland.
- N:o 749. Kulört perla med insmältningar, funnen i jorden i Vette härad.
- N:is 782 och 2896. Jernhammare med holk för skaftet, funna i jorden, den ena (lik fig. 6 pl. 13 i Wittlocks »Jordfynd i Varend») vid Treje i Skee s:n, Bohuslän, den andra i Långseruds s:n och Gillberga h:d, Vermland.
- N:o 1888. Tälgstensgryta med spår efter jernhank. Diametern upptill invändigt 24,5 cm., utvändigt 27 cm., höjden 12 cm. Bestod af två hopfogade stycken, tredje stycket fattas. Är rundt omkring kanten utvändigt prydd med fem parallella linier. Funnen omstjelpat öfver kol och brända ben å plats, der liten grafhög stått, vid Hogen i Skee socken. Högen bestod af jord och innehöll ej något röse.
- N:o 788. Stor tälgstensgryta utan spår af jernhank. Diameter vid mynningen invändigt 43,5 cm., utvändigt 46,5 cm., höjd 23 cm. Vid nyodling hittades vid Treje i Skee s:n denna gryta jemte en dylik, båda stjelpa och sotade under botten. Den ena splittrades af plojen, och bitarne bortkastades.
- N:o 730. Ring af silfver (?), »funnen i grafhög» i Smälenenes amt i Norge.
- N:o 2863. Skifva tillhörande rundt spänne af brons med spår af förgyllning. Funnen i jorden vid Madar i Skee s:n.
- N:o 1897. Kam-beläggning af brons, funnen i jorden vid Bräcke i Näsinga s:n.
- N:o 2000. Öfversta stycket af en på alla fyra sidorna ristad runsten, funnen i jorden nära Skee kyrka. Runorna äro de yngre. Nedre stycket har ej kunnat återfinnas.*)

*) Se prof. Stephens afhandling om denna runsten i »Bidrag till kännedom om Göteborgs och Bohusläns fornminnen och historia», 2:a häftet, sid. 166 och följ.

D. Stenredskap af oviss ålder. 42.**a) Stentrissor. 40,**

näml. från Bohuslän: 38, från Vette h:d 26 (Vette s:n 6, Lommelanda 3 och Skee 17).

» Tanums h:d 9 (Luurs s:n 3 och Tanums 6).

» Qville h:d och s:n 3.

» Dalsland: 1.

» Dalarne: 1.

N:o 2348. Stor stentrissa med timglasformigt borrhål, funnen i jorden vid Siknäs (i Mora s:n?) i Dalarne. Dess diameter är 10 cm.

De flesta af de öfriga stentrissor, som torde varit s. k. spinndon eller sländtrissor, äro af tälgesten, några af sandsten.

Å en af tälgestenstrissor synes spår efter ett beslag.

N:o 1917, från Vette härad, är oval.

På flere af dessa trissor finnas prydnader.

N:o 2940, från Håfve i Skee s:n, är prydd med koncentriska ringar och hittades i jorden tillsammans med en skafthålsyx.

b) Okända redskap af sten. 2.

Båda från Bohuslän. Från Vette h:d och Skee s:n 1.

» Tanums h:d och s:n 1.

Dessa redskap, det ena från Rämne i Skee s:n, det andra från Ulfvesked i Tanums s:n, äro jordfynd. De äro till formen koniska. Deras form återför tanken till uppgifterna om de koniska stenar, hvilka fordomtima i de feniciska folkens tempel tillbådos såsom solgudens representanter (jmf. Nilsson, »Bronsåld.») Detta gäller i synnerhet Rämnestenen. — De kunna ock hafva varit kornkrossare.

E. Föremål från medeltiden. 3.

N:o 2065. Kyrkoljusstake af messing, från Skee socken, liknar fig. 539 i Worsaaes »Nord. Oldsager» och tillhör äldre delen af medeltiden.

- N:o 743. Amulett af guld med arabisk inskrift, är funnen i jorden vid Nordkärr i Skee s:n. Granskad af professor Tornberg i Lund, läser enligt hans uppgift bära årtalet 612 (efter Hedjira, d. v. s. år 1215 efter Kr. f.)
- N:o 787. Pixis af messing, funnen i jorden vid Salen i Skee s:n; foten och locket saknas. Den har länge stått i ett stall och begagnats som förvaringsrum för hästsöm. Den har följande inskrift i majuskler:

Hic (o: Hic) est panis vivus qui de celo descendit.

F. Sniderier från senare tid. 59,

- näml. Mangelträd 35. Från Bohuslän 30, Vermland 2 och Norge 3.
Lådor och skrin: 8. Från Bohuslän 7 och Vermland 1.
Selbågar: 6. Från Bohuslän 5 och Småland 1.
Bogträd och dragskifvor: 6. Från Bohuslän 4, Vermland 1 och Småland 1.

Diverse redskap: 4. Från Bohuslän 3 och Norge 1.

Då jag på annat ställe, näml. i ett snart utkommande häfte af »Bidrag till Bohusläns fornminnen och historia», utförligt skildrat dessa samma sniderier, vill jag nu blott yttra några ord om desamma.

De förskrifva sig dels från 1600-talet, dels och förnämligast från 1700-talet; blott ett är med visshet yngre, näml. ett mangelträd från 1805.

Råämnet i de äldre mangelträden är ek och bok, i de yngre, jemte de nämnda trädslagen, äfven andra trädslag, isynnerhet björk.

De äldsta ornamenten, af religiöst sinnebildlig natur, försvinna under senare delen af förra hälften af 1700-talet och ersättas af prydnader af rent ornamentalt beskaffenhet, hvilka ornament helt och hållet påminna om den romanska stilen. Dessa snidverk, och förnämligast mangelträden, visa en själfständig konstsmak hos allmogen, hvilken, föga påverkad af renaissancen, upptagit och utbildat de romanska ornamenten samt blott undantagsvis rönt inflytande af rococotidens smak. Flere af de utställda sniderierna utvisa en särdeles högt uppdrifven skicklighet hos tillverkaren och detta ej blott hvad utförandet

beträffar, utan ock i behandlingen af de häfdvunna ornamentmotiven.

Sedan jag nu afslutat redogörelsen för min vid Svenska Fornminnesföreningens årsmöte i Göteborg utställda samling, återstår för mig blott att frambara uttrycken af min tacksamhet för den tillmötesgående välvilja, som blifvit mig af Göteborgs Musei styrelse och synnerligast af intendenten Brusewitz bevisad, och hvarigenom för mig blifvit möjligt att flere veckor före årsmötet anordna utställningen; detta var för mig nämligen endast görligt före juni månads början, enär jag derefter af tjensteåligganden qvarhölls i Strömstad.

Tillägg.

Sedan samlingen blifvit utställd och med etiketter försedd och sedan ofvanstående redogörelse blifvit nedskrifven, har jag från pålitligt håll erhållit kännedom om följande närmare bestämda fyndorter:

- N:is 1909, 1910 och 2123, skedformiga skrapor från »Vette h:d», äro funna tillsammans vid Heby i Skee s:n och Vette h:d.
N:o 1989, slipsten »från Vette h:d», är funnen vid Amunderöd i Nafverstads s:n och Bullarens h:d.
N:is 2153—2157, halfmånformiga redskap »från Skee s:n», äro funna vid Söle i Skee s:n.
N:o 738, bronssvärd »från Vette h:d», är funnet vid Äng i Skee s:n och Vette h:d.
N:o 1918, hålcelt af brons »från Vette h:d», är funnen vid Onneröd i Luurs s:n och Tanums h:d.
-